

L. A. M.

BIBLIOTECA „GENERAȚIA NOUA“

No. 16

ION T. BANEA

STUDENT

o o o o

Portul Național

Considerațiuni generale. — Originea. — Evoluția. — Contribuția la păstrarea naționalității noastre. — Încheiere. : : : : : :

Inchin această mică lucrare

„Legiunii Arhanghelul Mihail“

așa după cum fiecare Legionar își închină munca lui de fiecare ceas numai și numai Legiunii.

Ea este familia mea, aici sunt frații mei, aici voi trăi luptând pentru țara mea, aici pe această poziție, voi adormi luptând.

Legiunea va înflori din munca noastră, din viața și din umila noastră jertfă.

Dacă va fi să murim, ea va crește pe mormântul nostru, din adâncul căruia noi îi vom sufla căldură și viață.

Cu ocazia muncii de azi, reînnoiesc sentimentele mele și mărturisesc credința mea nesfârșită în biruința ta, Legiune !

Autorul

Portul Național

Considerațiuni generale

Popoarele între ele, pe lângă limbă, obiceiuri, trecut istoric, teritoriul locuit, se mai deosebesc și prin costumul special al fiecăruia numit *național*.

Portul național este un produs specific al fiecărei națiuni aparte, impus și necesitat de împrejurări, timp și locul determinat ocupat de națiunea respectivă. Face parte din averea națională a fiecăruia și se confundă cu trecutul istoric, limba și obiceiurile poporului.

Este mândria fiecărei națiuni și în această privință noi Românii ne putem lăuda, căci portul nostru național după cum spune d-l Oprescu *) „formează unul din

*) *Arta țărănească la Români.*

produsele tipice ale acestei nații și unul din titlurile lui de glorie cele mai necontestabile”.

Pentru noi, portul național are o deosebită importanță. Născut odată cu noi ca neam, în decursul veacurilor a suferit puține modificări în esența lui, a evoluat odată cu evoluția noastră și a fost un *factor determinant* în conservarea naționalității noastre.

Limba, religia și portul au făcut ca poporul românesc despărțit imediat după plămădirea lui, să rămâie unifar, încât azi, după sute de ani de viațuire separată, găsindu-ne iarăși uniți într-o Românie-Mare să avem același limbă, același crez și același port.

Produs sufletească al nostru, sau cum spune istorul Xenopal „o plămădire proprie a gustului național” ne-a întovărășit secole de-a rândul, luând parte la bucuriile, durerile, umilirile și înălțările noastre.

A fost purtat cu fală și cu mândrie de popor și conducători, în timpuri de liniște și vremuri de restriște, la horă în saț, precum și în luptele ce le aveau pentru apărarea pământului moștenit dela străbuni, până în zilele noastre, când ceace se chiamă „modă” caută să-l înlocuiască, nimeni

cindu-ne astfel o parte din avuția strămoșiască.

Avuție în cel mai larg înțeles al cuvântului, căci dacă bogăție se chiamă tot ceace posedă cineva în mod material, portul este și o bogăție sufletească, despre care d-l Oprescu spune „de mult m'am obișnuit să iubesc și să admir lucrurile eșite din mâna strămoșilor noștri. M'am apropiat totdeauna cu pietate de ele, căci îmi dau seama că la efectuarea lor, ei puseră ceva din sufletul românesc”.

În timpurile de glorie ale trecutului nostru, femeile începând de la cea mai simplă și săracă, până la bogatele și frumoasele domnițe, se ocupau cu torsul, țesutul, cusutul, brodatul și alte lucruri de gospodine, cum ne spune Odobescu vorbind despre „Doamna Smaranda, care, stăruiind toată ziua la furcă și la răsboiu, la cămară și la jicniță.. trăia o viață de gospodăie harnică” căutând ca tot ceace aparținea casei să fie făcute de mâinile lor.

Azi, portul și arta națională în genere este abandonată. Cine să stea să-și strice ochii deasupra unui covor cu frumoase motive românești? Cine să mai poarte costumul național? Care, dintre fetele noastre se mai mândresc azi, cu vr'un fru-

mes și pitoresc costum românesc? Și cât de adevărate și dureroase sunt cuvintele Liei din Bănat „Avem datoria ca împreună eu corpul didactic român să convingem femeile noastre că fac o crimă părăsindu-și portul național și nemai lucrând la el“.

Crimă face și boerimea noastră — care mai este — că-l neglijează, crimă conducătorii că-l elimină din școli, crimă face și poporul că luându-se după cei mai mari, îl părăsește și el, luând în schimb lucruri de fabrică, care departe de a avea frumusețea și valoarea celor părăsite, contribuie la nimicirea industriei casnice românești și la înflorirea altor industrii streine.

„El a părăsit pe alocurea mândrețea „simplă și practică a trecutului pentru „a lua mai dăunăzi din mâinile negustorului, evreu mai ales, forma cea mai „proastă a îmbrăcămînții. Femeile îmbo-dolite sau înfășurate în barizuri cusute „grosolan în polcuțe și fuste de fârg, „ba chiar în rochii cu volane după jur-nale de modă răsuflăte, care primesc „azi în Moldova de răsărit, cu oarecare „mândrie pe strein puindu-l în fața pă-retelui căptușit cu fotografiile stângace „sau mesuței de modă nouă, înflorită cu „eutii, strălucitoare de chipuri frumoase,

„pentru săpun sau ciocolată și cu cărți „poștale ilustrate, acelea au părăsit o „adevărată avere, fără a da în schimb „ceva dela sine (Iorga).

În fața acestor stări de îngrijorare pen-tru portul nostru și pentru întreaga indus-trie casnică românească, care trebuie să se păstreze, se impune din partea noastră a Românilor, să luăm o atitudine.

Se cere acest lucru, mai ales din partea tinerimii române, de ambele sexe și-n spe-cial din partea studențimii — exponenta i-dealului și aspirațiunilor unui popor — al cărei suflet vibrează la tot ce-i frumos și național, și care, în anumite momente poa-te produce curente puternice în favoarea sau defavoarea unui lucru sau unei idei.

În împrejurările de față, aceasta se ce-re cu atât mai mult, cu cât se observă că „moda“ face adevărate ravagii în dome-niul moralei și bunului simț — baza primor-dială pentru consolidarea și înflorirea u-nui stat.

În România — precum și în toate statele — se observă în urma războiului mondial, o scădere a credinței, moralei și decenței.

Datoria noastră, a generației noi, a a-celei generații tinere care i-și asumă în mod din ce în ce mai conștient și hotărît

sarcina de regenerare națională și culturală este, de a căuta din răspuțeri să luptăm pentru ridicarea moralei și credinței și în lupta aceasta un prim factor care ne poate veni în ajutor cu mult succes, este tocmai portul național.

El este frumos, igienic și în deplină armonie cu bunul simț și morala.

„Și ce bine-l prinde pe Român portul acesta al lui, așa curat, așa de simplu și de frumos“ ne spune Vlahuță care a cântat cu atâta măreție și gingășie țara noastră sub toate aspectele ei în România pitorească.

În afară de aceasta el ne arată obârșia noastră, prin el ne-am păstrat caracterul și naționalitatea în decursul veacurilor și trebuie să ne fie tot așa de scump și drag ca țara și limba.

Trebuie respectat, iubit și purtat.

Încât iubite cetitor „vorbindu-ti graiul și iubindu-ți portul nu avea grije că vei suferi pe cineva, numai cei orbiți de răutate pot crede asta“.

Originea portului național

După cum originea noastră ca neam; prin cele două popoare—Dacii și Romanii—socolite drept părinți ai noștri, se pierde în mii de ani înainte de Hristos, tot astfel, originea portului nostru național se pierde în negura trecutului până în cele mai îndepărtate vremi.

! Nu ne vom avânta deci în acest trecut, destul de îndoelnic și necunoscut, ci vom rămâne la timpurile mai cunoscute, mai apropiate de noi, mai sigure, servindu-ne de singurul izvor care-l putem folosi cu succes, la subiectul nostru, de istorie.

Istoria însă este scrisă și făcută de oameni. Oamenii se deosebesc între ei, din toate punctele de vedere. „Quod capita, tot sensu“, încât d-l Oprescu are dreptate când, vorbind despre originea artei populare în genere, spune „în această chestie

ca în multe altele în legătură cu arta populară, suntem reduși la ipoteze, și motivează prin aceea că „nu trebuie uitat că poporul și manifestările lui au intrat de puțină vreme în istorie“.

Pentru aceasta, vom lăsa să vorbească oameni cari, o viață întreagă au muncit, pentru a aduce oarecare lumină asupra trecutului întunecat.

După ascultarea lor vom căuta, ca prin asemănări, comparații și judecată să exprimăm concluzia cea mai fericită.

Înainte de aceasta ceva putem afirma cu siguranță.

Despre vre'o asemănare între costumația noastră și aceea a Romanilor nu poate fi vorba. Costumul nostru diferă esențial de al Romanilor, fără ca diferența să se datoreze evoluției.

Tunica lor purtată și de bărbați și de femei, nu poate fi asemănată cu cămașa noastră.

Toga, cu atât mai puțin cu sumanul, jocul sau gluga.

Pantaloni, sau altfel de îmbrăcăminte asemănătoare acestora nu purtau, Bărbații umblau descoperiți.

Femeile cu un fel de bonete.

Sandalele de forme variate ce purtau

drept încălțăminte, nu pot fi comparate cu opineile.

Încât având în vedere aceste lucruri, rămâne să vedem portul nostru național în esența lui este o moștenire dacică, îl avem dela strămoșii noștri Daci, sau este o plâsmuire a noastră.

•••

A. D. Xenopol vorbind despre Geți și Daci.

„Îmbrăcămintea Geto-Dacilor era după cât se vede identică la ambele popoare. Cel puțin baza-reliefulurile Columnei lui Traian, nu ne dau decât un singur soi de vestmânt, civil la toți barbarii reprezintați pe ele, și între ele fără îndoială că a trebuit să fie și Geți. Un vers al lui Ovidiu vorbește într'altă „despre „Geții purtători de pantaloni“ și tocmai pantalonii erau partea caracteristică a vestmântului Dacilor.

„Acesti pantaloni erau largi și lungi până la căpută, unde erau legați cu o sfoară. În picioare purtau un soi de opinci prinse cu nojițe: capul la cei nobili era acoperit cu un soi de căciulă frigiană,^{*)} care nu se vede însă a fi fost făcută din piele de miel, ci din

*) Sublinierea este a noastră (N. A.)

„o stofă moale, de oarece infățișează
 „creți și ia prea exact forma capului
 „ce acopere. Corpul era îmbrăcat cu o
 „tunică lungă până la genunchi și în-
 „cinsă peste brâu, iar pe deasupra era
 „aruncată o manta fără mâneci, prinsă
 „pe umeri cu o agrafă. *Atât Geții cât*
„și Dacii purtau barbe pline și după
„cum se vede nu se tundeau.

„Părul îl purtau retezat în frunte și cu
 „plete lungi pe tâmpile și pe ceafă. Fe-
 „meile aveau două tunici, una lungă pâ-
 „nă în călcăiu, și alta deasupra până
 „la genunchi, prinsă într'o agrafă la
 „piept, iar pe cap purtau o legătoare cam
 „slobodă, care le acoperea părul în
 „total.

„S'a susținut de unii scriitori că costu-
 „mul țaranului român ar reproduce
 „cu exactitate îmbrăcămintea vechilor
 „Daci.

„Asupra acestei asemănări observăm că
 „ea se reproduce aproape numai la por-
 „tul, părului care se vede într'adevăr a fi și
 „astăzi tot cel ce era obișnuit pe atunci,
 „anume tăiat în frunte și în plete lungi
 „pe spate. Cât despre elementele înbră-
 „cămintei lor, este de observat că berne-
 „viucul și ițarul este strâmt și încrețit

„pe picior iar nu larg ca braca Dacilor,
 „acoperirea corpului se face cu cămașa
 „care, deși seamănă cu tunica internă
 „a Dacilor, nu are nimic caracteristic ;
 „pe deasupra însă țaranii români poartă
 „bondița, cojocul sau sumanul, iar nu
 „mantaua dacă. Căcinla nu seamănă pe
 „de altă parte întru nimic cu acel fes
 „fără ciucur al Dacilor. Brăul de cură lat
 „și împodobit cu alămuri este pe de al-
 „tă parte străin îmbrăcămintei străbuni-
 „lor Românilor, precum nu se află la ei
 „cămașa cu altijic, nici fotele reținute de
 „un brâu, părțile cele mai usebitoare ale
 „vestmântului femeilor române“

Și încheie zicând :“ Portul național al Ro-
 „mânilor nu este nici român nici dac.
 „Deși cuprinde multe elemente slavone,
 „el este mai ales în ceace privește
 „țoaleta femeiască, o plămuire proprie
 „a gustului național determinate până
 „la un punct de condițiile climatului în
 „sânul căruia a luat naștere“

Cu privire la pregătirea costumului găsește
 „că Intru cât vedem pe columna lui Tra-
 „ian popoarele Daciei îmbrăcate în sto-
 „țe țesute putem admite cu siguranță că
 „aceste țesături nu erau importate, ci
 „pregătite de femeile lor.“

D-l Nicolae Jorga istorisind tot cu privire la îmbrăcămintea noastră din trecut și unele modificări și forme, zice: "aceste vechi forme pe cari le-au apucat strămoșii noștri în chip vădit și care nu se poate tăgădui *dela strămoșii traci*."

Dr. I. Lupaș în Istoria Românilor.

"Portul Dacilor era în multe privințe asemănător cu portul țaranilor români din părțile muntoase, dnpă cum arată chipurile de piatră de-pe columna împăratului Traian."

S. Mehedinți . . . "în țara Hațegului, a moșilor și'n văile munților dintre Ardeal și Moldova întâlnești chipuri cari prin îmbrăcămintă, glugă, cămașa încinsă cu chimir și portul părului, moșul" moșilor sau chica lungă amintesc pe Dacii depe columna lui Traian"

Am auzit mai sus cuvântul istoricilor noștri. Nici unul dintre ei nu vorbește nici nu face aluzie măcar, despre o asemănare între portul nostru și ale Românilor.

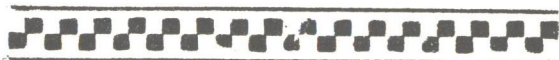
Toți însă vorbesc de asemănarea portului țaranului Român în comparație cu Dacul de acum 2000 de ani.

Xenopol face și o discuție în jurul acestui subiect.

În altă parte a acestui broșuri am spus

vorbind de costumul unui popor că, este isvorât sau necesitat de împrejurări ocupație și loc. Istoricul Xenopol îl atribuie plâsmuirii gustului național „determinat până la un punct de condițiile climatului în sânul căruia a luat naștere.”

Pornind dela aceste cunoștinți și având în vedere și citatele date putem afirma cu siguranță, că: în esența lui portul național este de origine tracică—dacă însă în decursul veacurilor s'a adaptat necesităților, gustului național, ocupației și locului.

Evoluția portului național

Despre o evoluție a portului pentru veacurile trecute nu putem vorbi. „Clasa numeroasă și hotărâtoare în ceace privește munca și păstrarea însușirilor neamului, a țeranilor aceia a păstrat în multe părți, până astăzi vechiul său port. În îmbrăcăminte căciula, minteanul, sumanul, zeghea, cojocul, ișarii, bernevecii țeranului sunt același astăzi ca pe vremea lui Basarab și Bogdan întemeietorii în al XIV-lea veac, ai principatelor. Tot așa de statornic și de credincios, au păstrat femeile satelor vălurile, pieptănătura în cozi și concieri, cămeșile înfloite cu cusături și fluturi, pieptărele, cojoacele, fotele, zăvelcile, opregurile celui mai vechiu trecut“. (Iorga)

Și aceasta nu trebuie să ne mire deloc. Căci pământul țării noastre a fost scena unor continue lupte, războaie, frământări

și stări de neliniște când nimeni nu era sigur nici de ziua de mâine, nici de persoana și nici de avutul lui.

Timpul acesta de nesiguranță a fost neprielnic dezvoltării artei naționale. Tocmai de aceasta am spus că portul ne-a fost un credincios tovarăș.

A început să ia o dezvoltare mai mare, atunci când nesiguranța a dispărut, fiind înlocuită cu vremuri de liniște propriice oricărei dezvoltări și deci și a artei naționale, a portului național.

În acest timp urmară „unele schimbări, care sunt îmbunătățiri, silințe către mai frumos și mai trainic“. Atunci a luat într-adevăr portul național un mare avânt, înflorind și adaptându-se gustului din ce în ce mai pronunțat, al celor care-l purtau și-l produceau. Astfel am ajuns la cămeșile atât de minunate și la pieptărele sau bon-dișele lucrate „c'o măestrie pe care nu știu singure de unde au învățat-o“ femeile noastre. Portul nostru național a dus faima în ceace privește fineța și măestria cusăturilor și broderiilor populare românești.

În cusutul, brodatul lor, precum și în alegerea sau compunerea modelelor cusăturilor, desigur nu-i tot original, căci unor influențe străine nu ne-am arătat refractari,

dar totul a trecut prin prisma gusturilor noastre...

Armonia de cuiori a costumului național, armonie care numai femeia noastră cu gustul și simțul ei fin de artistă o produce, arată o calitate, o însușire superioară a poporului nostru pentru artă.

D-l Iorga ocupându-se despre îmbrăcămintea Domnilor, boerilor și negustorilor mai bogați din trecutul nostru, arată cum aceștia își schimbau îmbrăcămintea „*în urma jocului înrăurilor streine*“. Evoluția îmbrăcămintelor acestora o împarte în câteva perioade bine definite, hotărâte de influențele ce s'au exercitat: *apuseană sau bizantină*.

Cu privire la portul național aproape nu se poate vorbi de influențe. Acestea chiar dacă au fost nu au putut schimba fondul, elementele costumului, ci s'au manifestat numai în cece privește modelul cusăturilor diferitelor obiecte ce compun costumul.

Spre deosebire de influențele ce s'au exercitat asupra îmbrăcămintei claselor de sus și de mijloc, cari influențe, se împart în două mari grupe: apusene și bizantine, costumul național a suferit puținele modificări după provincii și după poporul cu

care Românii din provincia respectivă au venit în contact. După cum însă în privința limbii la noi nu se poate vorbi despre dialecte—din cauza unității limbii, tot astfel în cece privește portul național putem afirma că e același în tot cuprinsul României-Mari, deosebindu-se puțin după provincii numai în cece privește bogăția broderiei ce poartă.

Despre Mircea cel Bătrân, Eminescu ne spune că era „atât de simplu după vorbă, după port“. Iar D-l Iorga că „în îmbrăcăminte căciula, minteanul, sumanul, zeghia, cojocul, ițarii, berne vecii țeranului sunt aceleași astăzi ca pe vremea lui Basarab și lui Bogdan întemeietorii în al XIV-lea veac al principatelor“.

Incât rezumând putem spune ; portul național în trecutul îndepărtat și până în timpul din urmă a fost același. Ultimele deosebiri au purtat esența acestei mândrii naționale.

Contribuția portului la păstrarea naționalității noastre

Xenopol, în „Istoria Românilor“ vorbind despre neajunsul poziției noastre geografice, zice: „pe când ginta latină formează ca un continent în apusul Europei, noi Latini răsăriteni suntem ca o insulă perdută într'un ocean de neamuri streine“.

Este un adevăr, care impune următoarea întrebare: ce forță a păstrat această insulă dela peire? Cum nu s'a pierdut insula în imensitatea oceanului?

Desigur că în cea mai mare măsură ne-a păstrat forța vie ce o avem înăscută în sângele nostru tânăr, iar într'o altă măsură mai mică a fost tocmai *portul național*.

Exemple, cari să întărească cele afirmate sunt îndeajuns și foarte grăitoare.

Esie destul să amintim că în Ungaria de

azi, în nordul orașului Debrețin în Munții Carpați se găesc și acum în masă compactă mai multe mii de Români, cari deși nu mai vorbesc limba maternă, afirmă cu hotărîre „că sunt Români“ (mi oláhoh vagyunk).

Și drept dovadă a afirmațiilor lor aduc tocmai portul lor curat românesc.

Și cazul invers. Pierderea naționalității se făcea în urma pierderii portului.

Subt dominația maghiară cele mai multe familii cari și-au renegat trecutul și neamul lor, au făcut aceasta după ce au pierdut cu desăvârșire portul.

Atâta timp cât cineva nu părăsea portul național, putea să aibă o religie străină, chiar, el susținea cu îndrăzneală originea lui românească.

Mai mult ca orice, portul a salvat pe Români ardeleni—deși au trăit 1000 de ani subt o grea și vitregă dominație streină—dela desnaționalizare.

Acolo unde Românii au ținut cu îndârjire la portul și obiceiurile lui, acolo era un suflu de viață cu manifestări românești frumoase și mărețe.

Și intensitatea românească a vieții o făcea portul.

Noi am trăit prin port și portul prin noi.

D-l Oprescu în amintita lucrare ajunge la următoarea concluzie. „Produsele cele mai remarcabile ale artei populare și viața cea mai intens artistică am găsit-o în Oltenia; pe malul stâng al Oltului, mai ales în regiunea muntoasă până prin Prahova; apoi în Ardeal dealungul carpaților și în Bănat. Această regiune este tocmai teritoriul în care s'a încheat naștia română”.

În regiunile amintite, ca'ntr'o cetate în care n'a putut pătrunde nimeni, din cauza armelor cu care luptau locuitorii, și acestea erau obiceiurile, limba și portul, s'a făurit Neamul românesc. Aici după cum zice Vlahuță „s'au păstrat neatînse și firea și graiul și portul românesc”.

Portul a păstrat firea și graiul, iar toate laolaltă ne-au păstrat pe noi ca Neam.

Incheiere

Poporul românesc prin calitățile sufletești atât de alese, este menit să joace un mare rol în istoria latinității și a lumii.

Desigur că la cultura umană va aduce partea lui de contribuție. Artă în special va avea de câștigat cunoscute fiind înclinațiile pentru ea, ale neamului nostru.

Aceste contribuțiuni, pentru cultură în general și artă în special, trebuie însă să poarte pecetea originalității, să poarte ceva din naționalitatea noastră. Și pentru aceasta trebuie să ne învățăm a iubi tot ce-i românesc și mai ales să ne iubim mândrul nostru port strămoșesc...

El este o parte din cele mai caracteristice a artei naționale și cea mai elocventă în ceea ce privește gustul simțului artistic al poporului românesc.

Dealtfel dovada acestui gust artistic •
avem în toate manifestările vieții noastre,
în toată ființa noastră.

Incepând cu ouăle măestrit încondeiate
și terminând cu locuința, —cu casa—po-
porul nostru ne arată puterea simțului
artistic.

Peste tot numai artă.

Un ștergar, nu este o simplă bucată de
pânză albă. El poartă pecetea originalită-
ții artei noastre în cele două trei fire co-
lorate, dela capete.

Cămașa, nu este numai un obiect de
apărare și acoperire a corpului. Este o a-
devărată comoară artistică. Poarta cu lem-
nul încrestat, casa vopsită, toate vorbesc
de puterea creațiunii artistice.

Iar portul este partea cea mai specifică
a artei naționale,—este un dar firesc.

„Istoria, poporului român, abia acum
„începe. Conștiința menirii lui supreme
„tîmbrează glasul conștiinței naționale. A-
„par zorile unei ere noi. Citește popor
„român, în cartea sfântă a destinelor tale.
„Și te pătrunde de chemarea clipei isto-

„rice a existenței tale, atât de chinuite
„până acum. Desvoltă-ți comoara daru-
„rilor tale firești“!. 1)

1) I. Găvănescu prof. univ.